

Oman elämän valokuvaajat

Ohje valokuvaamiseen kehitysvammaisten kanssa

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Lahdensivun kampus, sosiaalialan koulutus

Syksy, 2017

Miia Salonen

Sosiaalialan koulutus
Hämeenlinna

Tekijä	Miia Salonen	Vuosi 2017
Työn nimi	Oman elämän valokuvaajat – Ohje valokuvaukseen kehitysvammaisten kanssa	
Työn ohjaaja	Päivi Veikkola	

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tarkoituksena oli toteuttaa valokuvausprosessi kehitysvammaisten asiakkaiden kanssa. Tavoitteena oli järjestää asiakkaille mielekästä ja asiakaslähtöistä toimintaa sekä osallistaa heitä toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Toisena tavoitteena oli selvittää valokuvauksen toimivuutta kehitysvammaisten asiakkaiden kanssa.

Prosessissa valokuvattiin kehitysvammaisten asiakkaiden kanssa sekä järjestettiin valokuvanäyttely prosessin päätteeksi. Prosessin aikana tehtyjen havaintojen ja päätelmien sekä lopussa pidetyn palautekeskustelun pohjalta syntyi ohje valokuvaamiseen kehitysvammaisten kanssa. Opinnäytetyö toteutettiin yhdessä Virvelin päivätoiminnan kanssa.

Valokuvausprosessi koostui tutustumiskerroista, valokuvauskerroista, valokuvanäyttelystä sekä palautekeskustelusta. Osallistujina oli neljä päivätoiminnan asiakasta sekä muutama ohjaaja. Opinnäytetyön tekijä toimi prosessin ja toimintakertojen ohjaajana. Tietoperustassa käsiteltiin kehitysvammaisuutta, osallisuutta, itsemääräämistä sekä luovaa toimintaa ja valokuvausta.

Valokuvaaminen ja näyttely toivat osallistujien osaamista esille. Omien valokuvien katselu ja esittely oli tärkeää. Asiakkaat alkoivat yhä enemmän tehdä itsenäisiä päätöksiä valokuvaamisessa. Valokuvaus ja kuvien tutkiminen synnytti paljon vuorovaikutusta asiakkaiden ja ohjaajien välille. Tämän toiminnallisen opinnäytetyön perusteella voidaan todeta, että valokuvaaminen oli asiakkaille mielekästä ja uudenlaista toimintaa.

Avainsanat Kehitysvammaisuus, valokuvaus, luova toiminta, osallisuus

Sivut 31 sivua, joista liitteitä 2 sivua

Degree programme in Social services
Hämeenlinna

Author	Miia Salonen	Year 2017
Subject	A guide for photographing with people with learning disabilities	
Supervisor	Päivi Veikkola	

ABSTRACT

The purpose of the thesis was to carry out a photography process with clients with learning disabilities. The aim was to provide the clients with client-oriented and client-driven activities and involve them in the planning and implementation of the activities. Another objective was to find out the functionality of photography when used with clients with learning disabilities.

The process included photographing with the clients and arranging a photography exhibition at the end of the process. Based on observations and conclusions made during the process and the final feedback discussion, the end result was a guide for photographing with people with learning disabilities. The thesis work was carried out in collaboration with Virveli day activity centre.

The photography process consisted of getting to know each other, photography sessions, the exhibition and the feedback discussion. The process involved four clients and a few facilitators. The author of the thesis was a director of the process and activity sessions. The theoretical basis of the thesis consisted of learning disability, participation, self-determination, creative activity and photography.

Photographing and the exhibition made the clients' skills visible. Viewing and presenting own photos was important. The clients began to make more and more independent decisions about their photography. The process created plenty of interaction between the clients and the facilitators. Based on this thesis, photography was a meaningful and new kind of activity for the clients.

Keywords Learning disability, Photography, creative activities, participation

Pages 31 pages including appendices 2 pages

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	KEHITYSVAMMAISUUS	2
2.1	Kehitysvammaisuuden määritelmiä.....	2
2.2	Älyllinen kehitysvammaisuus	3
2.3	Kehitysvammaisuuden syitä ja sen ilmeneminen	3
2.4	Kommunikoinnin häiriöt	4
3	OSALLISUUS JA ITSEMÄÄRÄÄMINEN.....	4
4	LUOVA TOIMINTA JA VALOKUVAAMINEN.....	5
4.1	Luova toiminta	6
4.2	Voimauttava valokuva.....	6
4.3	Terapeuttinen valokuvaus.....	7
5	OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET JA SUUNNITTELU	8
5.1	Opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus	8
5.2	Opinnäytetyön toteutuksen suunnittelu	9
6	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS.....	10
6.1	Valokuvauksen toimintakerrat.....	11
6.1.1	Ensimmäinen tutustumiskerta	11
6.1.2	Toinen tutustumiskerta	13
6.1.3	Ensimmäinen valokuvauskerta.....	16
6.1.4	Toinen valokuvauskerta.....	18
6.1.5	Kolmas valokuvauskerta	20
6.1.6	Valokuvanäyttely	22
6.1.7	Palautekeskustelu.....	23
6.2	Tuotettu ohje valokuvaamiseen.....	25
7	PÄÄTELMÄT JA ARVIOINTI.....	25
8	POHDINTA.....	26
	LÄHTEET.....	28

Liitteet

Liite 1 OHJE VALOKUVAAMISEEN KEHITYSVAMMAISTEN IHMISTEN KANSSA

1 JOHDANTO

Erilaiset luovat menetelmät voivat tarjota kehitysvammaisille toisenlaisen keinon ilmaista itseään. Puheen sijasta voi ilmaista itseään esimerkiksi kehon, aistien, tunteiden tai mielikuvituksen kautta. Tämänlaiset menetelmät tarjoavat myös mielekkyyttä, onnistumisen tunnetta, yhdessä toimimista sekä esteettömyyden tunnetta. Niiden avulla voidaan mahdollistaa kehitysvammaisille mahdollisuus löytää oma persoonallisuutensa ja ymmärtää itseään. Erilaisten keinojen, kuten esimerkiksi tanssin tai musiikin avulla he pääsevät keskittymään, kokemaan sekä tunnistamaan omia tunteitaan. (Kaski, Manninen & Pihko 2012, 199 – 200)

Tämä opinnäytetyö on toiminnallinen opinnäytetyö, jossa toteutan yhdessä Virvelin päivätoiminnan kanssa valokuvausprosessin kohderyhmänä kehitysvammaiset. Opinnäytetyöni keskittyy suurimmassa osin koko valokuvausprosessin kuvaamiseen ja tehtyihin havaintoihin toiminnallisten osuuskien aikana. Opinnäytetyön tuotoksena syntyi ohje valokuvaamiseen kehitysvammaisten kanssa, jonka olen koonnut tekemieni havaintojen ja päätelmien pohjalta.

Olen suunnannut opiskelujani Hämeen ammattikorkeakoulussa pääsääntöisesti aikuissosiaalityöhön, mutta ollessani kesätöissä 2016 vammaistyön parissa, koin sen alan enemmän omakseni. Koin siis luonnolliseksi tehdä opinnäytetyöni vammaistyön parissa.

Kiinnostukseni valokuvaamiseen kehitysvammaisten kanssa syntyi ollessani harjoittelussa Skotlannissa. Heillä oli päivätoiminnassa valokuvausryhmä, jossa asiakkaat pääsivät valokuvaamaan omilla kameroillaan ja kiertelemään ohjaajien kanssa lähiympäristöissä. Oma kiinnostukseni valokuvauksesta auttoi aiheen muotoutumisessa. Myös vähäinen tieto ja aiheen erilaisuus herätti mielenkiintoni sekä motivaationi lähestyä ja lähteä toteuttamaan tätä prosessia.

Itse valokuvauksesta kehitysvammaisten parissa ei ole montaa aikaisempaa tutkimusta tai opinnäytetyötä. On olemassa paljon ennakkoluuloja kehitysvammaisten osaamisesta ja kyvyistä ja halusin tämän prosessin avulla tuoda tietoisuutta siitä, että kyseisen asiakasryhmän kanssa on mahdollista toteuttaa monenlaisia eri toimintoja ja aktiviteetteja. Opinnäytetyön tarkoituksena on siis tuoda tietoisuutta siitä, millainen menetelmä valokuvaus olisi käytettävänä kehitysvammaisten kanssa ja mitä mahdollisia hyötyjä siitä olisi. Opinnäytetyössä tulee myös esille ohjaajien mielipide menetelmästä ja sen käytöstä, sekä opinnäytetyön toiminnallisen osuuden toteutuksesta. Tavoitteena on löytää valokuvaamisesta asiakkaille mielekästä toimintaa.

2 KEHITYSVAMMAISUUS

Kehitysvammaisuus on hyvin moniulotteinen käsite. Tässä kappaleessa avaan kehitysvammaisuuden määritelmiä, syitä ja sen ilmenemistä. Nämä käsitteet ovat opinnäytetyöni kannalta oleellisia tuoda esille, sillä asiakasryhmänä toimi prosessin aikana kehitysvammaisia ihmisiä, joiden kehitysvammaisuuden aste vaihteli yksilöiden välillä. Erityisesti heidän kommunikointinsa toi omat haasteensa prosessin toteuttamiselle. Tästä johtuen tuon tässä luvussa esille myös kehitysvammaisilla ilmeneviä kommunikoinnin häiriöitä.

2.1 Kehitysvammaisuuden määritelmiä

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista määrittelee vammaisen henkilön sellaiseksi henkilöksi, jolla on vamman tai sairauden johdosta pitkäaikaisesti erityisiä vaikeuksia suoriutua tavanomaisista elämän toiminnoista (1987/380). Vamma, joka rajoittaa yksilön suorituskykyä, voi olla psyykinen tai fyysinen.

AAIDD:n (*The American Association on Intellectual and developmental Disabilities*) määritelmän mukaan kehitysvammaisuus tarkoittaa laaja-alaista toimintakyvyn rajoittuneisuutta. Ominaista on sekä älyllisen toimintakyvyn että jokapäiväisen elämänhallinnan huomattavat rajoitukset, jotka ilmenevät käsitteellisissä, sosiaalisissa ja käytännön taidoissa. (THL 2017b) Ihmisiä, joilla on kehitysvamma, arvioidaan olevan Suomessa noin 40 000 (Kehitysvammaliitto 2016).

Arvion (2012, 12) mukaan kehitysvamma ilmenee ymmärryksen alueella ja kehitysvammaisen on tavallista vaikeampaa oppia uusia asioita, vaikeampaa soveltaa aiemmin oppimaansa ja vaikeampaa hallita itsenäisesti elämänsä. Hänen mukaan kehitysvammaisuus ilmenee laaja-alaisena, mutta käytännössä kehitysvammaisen henkilön sosiaaliset, kielelliset sekä älylliset taidot, omatoimisuustaidot, motoriset taidot, tarkkaavaisuus ja hahmottamiskyky ovat heikompia kuin vammattoman ikätoverin. (Arvio 2012, 12)

Vaikka kehitysvammaisuus tarkoittaa muidenkin elimien kuin hermoston vammoja ja vaurioita, merkittävin ryhmä on hermoston kehityshäiriöt. Hermoston kehityshäiriöksi kutsutaan hermoston sairauksia, vauriota sekä muun toiminnan puutoksia. Tärkeimpiä hermoston kehityshäiriöitä ovat aivojen kehityshäiriöt. Aivojen kehityshäiriöihin usein liittyy älyllisten toimintojen vajavuutta, jota voidaan kutsua älylliseksi kehitysvammaisuudeksi. (Kaski ym. 2012, 16)

2.2 Älyllinen kehitysvammaisuus

Maailman terveysjärjestö WHO:n (*World Health Organization*) tautiluokituksessa älyllisen kehitysvammaisuuden vaikeusaste on jaettu neljään eri asteeseen: lievä älyllinen kehitysvammaisuus, keskiasteinen kehitysvammaisuus, vaikea älyllinen kehitysvammaisuus sekä syvä älyllinen kehitysvammaisuus (Kaski ym. 2012, 18).

Lievä älyllinen kehitysvammaisuus ilmenee useimmiten oppimisvaikeuksina. Yksilö kykenee käymään koulussa, töissä ja jopa itsenäiseen asumiseen tarvittavalla opastuksella ja tuella. Keskiasteinen kehitysvammaisuus ilmenee hieman vaikeampina oppimisvaikeuksina. Lapset tarvitsevat erityisopetusta tai tukea koulussa, mutta kuitenkin pystyvät jossain määrin huolehtimaan itsestään. Vanhempana he tarvitsevat asumisen ja työskentelyn kanssa enemmän tukea kuin lievästi kehitysvammaiset. Vaikea älyllinen kehitysvammaisuus ilmenee suurempana avun ja tuen tarpeena. He ovat riippuvaisia muista ihmisistä, mutta kykenevät tarvittavan kuntoutuksen avulla itsenäisempään arkeen. Syvä älyllinen kehitysvammaisuus ilmenee täydellisenä riippuvuutena muista ihmisistä. He tarvitsevat päivittäisissä toiminnoissaan paljon tukea ja avustusta. (Kaski ym. 2012, 19 – 21)

Kuitenkin yksinään nämä älyllisen kehitysvammaisuuden vaikeusasteiden määrittely ei kerro siitä, kuinka yksilö pärjää arjessaan. Tulee ottaa huomioon, että siihen liittyy paljon muitakin, kuten esimerkiksi yksilön oma toimintakyky ja elinympäristön vuorovaikutus. Ihmistä itsessään ei tulisi luokitella esimerkiksi pelkästään kehitysvammaisuutensa takia. (Kaski ym. 2012, 19)

2.3 Kehitysvammaisuuden syitä ja sen ilmeneminen

Kehitysvammaisuuden syyt voi jakaa kolmeen ryhmään; pre-, peri- ja postnataalisiiin syihin. Noin puolet kaikista kehitysvammoista arvellaan johtuvan prenataalisista syistä. Ne liittyvät ennen syntymää tapahtuviin kehityksen häiriöihin. Tällaisia syitä voivat olla kromosomuutokset, sukupuolikromosomien häiriöt, periytyvät sairaudet, tuntemattomista syistä johtuvat sairaudet ja erilaiset sikiökauden sairaudet. (Malm, Matero, Repo & Talvela 2006, 167)

Noin 12% tapauksista ovat johtuneet perinataalisista syistä ja ne liittyvät syntymään ja noin kuukauden syntymän jälkeen esiintyviin vammoihin. Noin 8% tapauksista ovat johtuneet postnaalisista syistä. Postnaaliset syyt ovat syntymän jälkeisiä syitä. Kuitenkin 30% tapauksista kehitysvammaisuuden syy jää epätietoisuuteen. (Malm ym. 2006, 167)

Tavallisimmin epäily lapsen kehitysvammaisuudesta herää ensimmäisten elinvuosien aikana, mutta tietyt periytyvät sairaudet, kromosomipoikkeavuudet ja hermoston kehityshäiriöt voidaan todeta jo raskauden aikana. Riippuen kehitysvamman asteesta, se voidaan todeta myös vasta

koulun kynnyksellä. Kehittyvä keskushermosto voi myös kasvuiällä vielä vaurioitua, esimerkiksi onnettomuudessa tai aivokasvaimen seurauksena. (Kaski ym. 2012, 25 – 27)

2.4 Kommunikoinnin häiriöt

Kehitysvammaisuus ei ole yhtenäinen vammadiagnoosi, eikä se myöskään ole kieli- tai puhehäiriödiagnoosi. Kehitysvammaisella ihmisellä ei välttämättä ole lainkaan erityisvaikeuksia kielen tai puheen tuotossa. Heillä voi kuitenkin olla vaikeuksia ymmärtää ja ilmaista itseään. Kielen kehitys ja sen piirteet vaihtelevat yksilöstä ja kehitysvamman syystä riippuen. Tietyillä kehitysvammaisuuden diagnooseilla voi kuitenkin olla tyypillisiä puheen ja kielen häiriöitä, jotka ovat kyseisellä joukolla keskimääräistä yleisempiä. Esimerkiksi Downin syndroomalle on tyypillistä puheen kehityksen erityisvaikeus. (Launonen 1996, 150-151; Matero 2006, 192 – 193)

Launosen (1996, 154 – 159) mukaan lievästi kehitysvammainen ihminen ymmärtää hyvin puhetta ja yleensä oppii jonkin verran lukemaan ja kirjoittamaan. He ilmaisevat itseään puheen avulla, mutta heillä saattaa olla erityisvaikeuksia kielen ja puheen kehityksessä, jolloin voidaan ottaa käyttöön puhetta tukevia tai korvaavia kommunikointikeinoja. Keskiasteisesti kehitysvammainen ihminen pystyy toimimaan vastavuoroisesti ja tekemään itse aloitteita vuorovaikutustilanteessa. Selkeän puheen ymmärtäminen sekä lukemis- ja kirjoittamisvalmiudet rajautuvat arkipäiväisiin ja tuttuihin tilanteisiin. Vaikeasti kehitysvammainen ihminen oppii jäsentämään tuttuja arkipäivän tilanteita ja kykenee jonkinlaiseen vastavuoroiseen toimintaan. Vuorovaikutuksen onnistuminen on kuitenkin pääsääntöisesti toisen osapuolen tuen varassa. Useammat vaikeasti kehitysvammaiset ihmiset oppivat ilmaisemaan itseään puheella, mutta puheilmaisuus on lyhyttä, yksisanaista tai muutamien sanojen mittaisten ilmaisujen käyttöä. Syvästi kehitysvammaisen ihmisen vuorovaikutus on kommunikoinnin varhaisten keinojen varassa. Heidän yleisiä ilmaisun keinoja ovat ääntely, katse, fyysinen rentoutus tai jännittyneisyys, yleinen aktiivisuus tai passiivisuus sekä yksinkertaiset eleet kuten kädellä kurkottaminen tai osoittaminen. Ilmaisun onnistuminen on aina ympäristön aktiivisen tulkinnan varassa. (Launonen 1996, 154 – 159)

3 OSALLISUUS JA ITSEMÄÄRÄÄMINEN

Osallisuutta voidaan tarkastella sekä yksilön, yhteisön että yhteiskunnan näkökulmasta. Useimmiten osallisuudesta puhuttaessa tarkoitetaan sitä, että yksilö tuntee kuuluvansa johonkin, esimerkiksi yhteiskuntaan tai yhteisöön. Sillä voidaan myös tarkoittaa yksilön tunnetta siitä, että hän päättää omasta elämästään ja pääsee vaikuttamaan omaa elämäänsä koskeviin

asioihin. (THL, 2017a) Kun ihminen havaitsee vaikutusmahdollisuutensa itsensä ja toisten suhteen vuorovaikutuksessa ja yhteistoiminnassa, osallisuus vahvistuu. (Airaksinen, Ala-Vannesluoma, Karkkulainen, Kastu & Pirhonen 2015, 13)

Osallisuutta voidaan edistää monin eri keinoin, esimerkiksi lisäämällä koulutusta, varmistamalla riittävä toimeentulo, tukemalla asumista, kehittämällä monipuolisia osallistumismenetelmiä, mahdollistamalla kaikille osallistuminen sekä vahvistamalla yksilöiden omia voimavaroja. (THL, 2017a)

Kehitysvammaisten ihmisten osallisuus ja itsemäärääminen ovat hyvin ajankohtaisia ja tärkeitä aiheita. Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (1977/519) edistää kehitysvammaisen henkilön suoriutumista päivittäisistä toiminnoista ja hänen omintakeista toimeentuloaan ja sopeutumistaan yhteiskuntaan. Kyseinen laki myös turvaa hänen tarvitsemansa hoidon ja muun huolenpidon. (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 1977/519) Kehitysvammaisten ihmisten itsemääräämistä pyritään kehittämään ja nostamaan esille yleisessä keskustelussa. Edellä mainittua lakia muutettiin viimeksi 10.6.2016. Kyseisen muutoksen avulla pyritään vahvistamaan erityishuollossa olevan henkilön itsemääräämisoikeutta ja itsenäistä suoriutumista. Tavoitteena on vähentää rajoitustoimenpiteiden käyttöä erityishuollossa. (verneri.net, 2017)

Vammaistyön eettinen perusta koostuu ihmisarvosta, osallisuudesta sekä kuulluksi tulemisesta. Kuitenkin asiakaslähtöisyys on vielä kehitysvaiheessa. Joskus asiakkaiden tarve voi jäädä työntekijöille tuntemattomaksi ja vaikeuttaa heidän haluamansa toiminnan ja tuen toteuttamista. (Laine, Hyväri & Vuokila-Oikkonen 2010, 169) Tästä syystä johtuen lähdin toteuttamaan opinnäytetyötäni osallisuuden kautta. Tavoitteenani oli luoda sellaista toimintaa, joka olisi asiakaslähtöistä ja mahdollistaisi asiakkaille tunteen siitä, että he saavat päättää prosessin kulusta.

4 LUOVA TOIMINTA JA VALOKUVAAMINEN

Tässä luvussa kerron luovasta toiminnasta ja luovien menetelmien käytöstä vammaistyössä. Prosessin aikana otin selvää muista luovista menetelmistä ja huomasin niissä olevan samanlaisia hyötyjä, kuin toteutetussa valokuvausprosessissa ja näin koen oleelliseksi perehtyä hieman tarkemmin luovaan toimintaan raportissani. Esittelen tässä luvussa myös kaksi valokuvaan liittyvää menetelmää, joissa on paljon samankaltaisuuksia tavoitteiden ja hyötyjen suhteen kuin toteuttamassani valokuvausprosessissa.

4.1 Luova toiminta

Luovuuden ja luovien tekojen kautta ihmisellä on mahdollisuus tutkia itseään ja ympäristöään, sekä ilmaista itseään ja kokemuksiaan muille. Luovan toiminnan avulla ihminen pääsee irtautumaan tämänhetkisestä todellisuudesta ja pystyy luomaan tulevaisuutta, tulkitsemaan menneisyyden tapahtumia tai työstää todellisuuden ulottumattomissa olevia asioita. Koska luovat prosessit ovat usein epävarmoja ja alttiita epäonnistumisille, ihmiset saattavat suhtautua luovaan toimintaan varauksellisesti. Kuitenkin saadaksesen onnistumisen elämyksiä ja ylpeiden tunnetta, on opittava sietämään epävarmuutta ja epäonnistumista. (Airaksinen ym. 2015, 10 – 11)

Toiminnallisten ja luovien menetelmien avulla voidaan tukea ihmisen osallistumista ja tehdä mielekkäitä asioita yhdessä. Toiminnallisten menetelmien käytössä pyritään ihmisen voimaantumiseen. Voimaantumisen avulla ihminen voi tunteiden, tiedon ja toiminnan kautta alkaa uskomaan itseensä ja kykenee sen seurauksena tekemään asioita, joita ei ole aikaisemmin pystynyt. Voimaantuminen voi myös mahdollistaa paremman toimimisen verkostoissaan. Ihminen tulee kykeneväksi toimijaksi ollessaan vuorovaikutuksessa toisten kanssa. (Airaksinen ym. 2015, 13)

Erilaiset luovat menetelmät voivat tarjota kehitysvammaisille toisenlaisen keinon ilmaista itseään. Puheen sijasta voi ilmaista itseään esimerkiksi kehon, aistien, tunteiden tai mielikuvituksen kautta. Tämänlaiset menetelmät tarjoavat myös mielekkyyttä, onnistumisen tunnetta, yhdessä toimimista sekä esteettömyyden tunnetta ja niiden avulla voidaan mahdollistaa kehitysvammaisille mahdollisuus löytämään oma persoonallisuutensa ja ymmärtämään itseään. Erilaisten keinojen avulla he pääsevät keskittymään, kokemaan sekä tunnistamaan omia tunteitaan. Tällaisia keinoja voivat olla esimerkiksi tanssi, musiikki, liikunta, draama ja kuvataide. (Kaski ym. 2012, 199 – 200)

4.2 Voimauttava valokuva

Sosiaalikasvattaja Miina Savolainen on kehittänyt sosiaalipedagogisen menetelmän, jota kutsutaan voimauttavaksi valokuvaksi. Menetelmässä voimautumisen käsitteen sisältämät ehdot määrittelevät ne raamit, joiden sisällä voidaan käyttää valokuvaa turvallisesti terapeuttiseen identiteettityöhön ja vuorovaikutustaitojen parantamiseen. Näitä ehtoja ovat itsemäärittelyn oikeus, valta-asetelmien purkaminen sekä vastavuoroisuus. On kuitenkin hyvä muistaa, että itse valokuvat eivät toimi terapeuttisina välineinä, vaan se, millä tavalla niitä käytetään. Voimauttavan valokuvan menetelmää ei tulisi käyttää tai soveltaa ammatillisesti asiakkaaseen, jos ei ole itse käynyt siihen opettavaa koulutusta tai itse läpikäytyä prosessia. (Voimauttava valokuva, n.d.)

Voimauttavan valokuvauksen menetelmässä käytetään valokuvaustilannetta, albumikuvia, omakuvia ja arjen teemojen tavoitteellista valokuvauksista välineinä lähentämään ihmissuhteita, parantamaan vuorovaikutusta, selkeyttämään hajanaisia, tunnepitoisia ja abstrakteja asioita, sekä tutkimaan ja refleктоimaan yksilön tai yhteisön toimintaa. (Voimauttava valokuva, n.d.)

Voimautumisessa ei ole ideana se, että toisia ihmisiä voimautetaan. Voimauttavan valokuvan menetelmää ei käytetä asiakkaan arviointiin, eikä sen avulla määritellä sitä, missä asiakas voisi kehittyä, toisin kuin muunlaisissa valokuva-terapeuttisissa menetelmissä. Voimauttavan valokuvan avulla tuodaan asiakkaille nähtäväksi tulemisen ja arvokkuuden tunnetta. Ihmisen minäkuva sekä kuva muista ihmisistä ja ympäristöstä syntyy peilaussuhteessa lapsen tärkeiden ihmisten kanssa. Tapa, jolla nämä ihmiset katsovat, koskevat ja peilaavat lapselle omaa sisäistä maailmaansa, antaa lapselle tunteen ymmärretyksi ja kuulluksi tulemisesta, omasta arvokkuudesta sekä kokemuksen liittymisestä muihin ihmisiin. (Voimauttava valokuva, n.d.)

Menetelmä toteutetaan yhteisöllisessä prosessissa, joka pohjautuu moniäänisyyteen ja annettuun arvostavaan palautteeseen. Kuvaustilanteessa kokemus kuulluksi tulemisesta ja sen jälkeisestä palautteesta voi tuoda asiakkaille luottamuksen tunnetta, sekä tunteen siitä, että he ovat erityisiä ja tärkeitä. (Savolainen 2008, 169) Tärkein tavoite tässä menetelmässä onkin yksilön saama kyky nähdä itsensä lempeämmin ja rakastavammin, sekä katsoa toisia ihmisiä kuuntelevammin, myötätuntoisemmin sekä arvostavammin. (Voimauttava valokuva, n.d.)

4.3 **Terapeuttinen valokuvaus**

Terapeuttinen valokuvaus on itseohjautuvaa ja virallisen terapiatoiminnan piiriin kuulumatonta itsetutkistelua ja taiteellista ilmaisua (Halkola, Mannermaa, Koffert & Koulu 2009, 12-14). Terapeuttisessa työssä valokuva on monipuolinen työväline. Valokuvia voi käyttää katseluun ja reflektointiin, tai rakentamaan luovia henkilökohtaisia kuvaustilanteita. (Halkola ym. 2009, 15 – 17)

Vaikka nimensä mukaan voisi olettaa, terapeuttisessa valokuvauksessa ei tarvitse olla terapeuttista koulutusta, jotta sitä voisi käyttää. Terapeuttisessa valokuvauksessa ei ole kyse vain valokuvien ottamisesta vaan siihen sisältyy myös esimerkiksi valokuvien katsomista ja niistä keskustelua. Valokuvien avulla voidaan käydä vuorovaikutuksellista kommunikointia, eikä aikaisempaa kokemusta valokuvauksesta tarvita. (Phototherapy-centre, n.d.)

Terapeuttisen valokuvauksen tekniikoita voidaan käyttää, kun halutaan lisätä yksilön itsetietoisuutta ja hyvinvointia, vahvistaa ihmissuhteita, aktiivista positiivista muutosta ja vähentää sosiaalista syrjäytymistä. (Phototherapy-centre, n.d.)

5 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET JA SUUNNITTELU

Tässä luvussa kerron opinnäytetyöni tavoitteet ja tarkoituksen, sekä esitelen toiminnan toteutuksen suunnitelmaa. Opinnäytetyöni on toiminnallinen opinnäytetyö.

Toiminnallinen opinnäytetyö on vaihtoehto ammattikorkeakoulun tutkimukselliselle opinnäytetyölle. Toiminnallisessa opinnäytetyössä tavoitellaan ammatillisessa kentässä käytännön toiminnan ohjeistamista, opastamista, toiminnan järjestämistä tai järjeistämistä. Sen tuotoksena toimii ammatilliseen käytäntöön suunnattu ohje, ohjeistus tai opastus, tai jokin tapahtuman toteuttaminen. (Vilka & Airaksinen 2003, 9) Toiminnallisen opinnäytetyön idean ja tavoitteiden tulee olla tiedostettuja, harkittuja ja perusteltuja. Täytyy pystyä vastaamaan kysymyksiin mitä tehdään, miten tehdään ja miksi tehdään. (Vilka & Airaksinen 2003, 26)

Toiminnallisen opinnäytetyössä on tärkeää, että siinä yhdistyvät käytännön toteutus sekä sen raportointi (Vilka & Airaksinen 2003, 9). Raportissa selviää, mitä, miksi ja miten olet tehnyt, millainen työprosessi on ollut, sekä millaisiin tuloksiin ja johtopäätöksiin päädytään. Raportissa tuodaan myös esille, kuinka arvioidaan tehtyä prosessia ja tuotosta. (Vilka & Airaksinen 2003, 65)

5.1 Opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli toteuttaa prosessi, jossa valokuvaamme kehitysvammaisten asiakkaiden kanssa ja tuotokset esiteltiin valokuvanäyttelyssä. Asiakkaat saivat myös konkreettiseksi muistoksi valokuva-albumit, joissa oli kaikki heidän ottamansa valokuvat. Prosessin perusteella tuotin ohjeen ammatillisille, jota voi hyödyntää valokuvatessaan kyseisen asiakasryhmän kanssa.

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, kuinka toimiva tämänlainen valokuvausprosessi olisi kyseisen asiakasryhmän kanssa. Halusin prosessin avulla mahdollistaa osallistujille sen, että he saavat itse päättää toiminnasta sekä sen suunnittelusta. Yhtenä tavoitteenani oli siis tukea osallistujien omaa osallisuutta sekä itsemääräämistä prosessissa. Tavoitteena oli myös luoda mielekästä toimintaa asiakkaille ja sen kautta mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksille. Aineistoni keräsin pääasiassa osallistuvalla haavoittumisella sekä prosessin jälkeisellä palautekeskustelulla.

Kokemusta ryhmänohjauksesta minulla on vain Hämeen ammattikorkeakoulussa suoritetun tutor-koulutuksen kautta. Kokemusta kehitysvammaisten kanssa työskentelystä minulla on enemmän asumispalvelun puolelta, joissa ohjaus on hieman erilaista ja on enemmänkin arkipäiväisissä toiminnoissa. Henkilökohtaisena tavoitteena oli kehittää omia ohjaustaitojani sekä osaamista kyseisen asiakasryhmän kanssa.

Vahvuutenani opinnäytetyön toteutuksessa toimi oma mielenkiintoni valokuvaamista kohtaan, sekä mieltymykseni tehdä töitä kehitysvammaisten parissa. Vammaistyö on mielestäni hyvin palkitsevaa, sekä koen, että tällä alalla on paljon uutta opittavaa ja annettavaa. Haasteena oli epäonnistumisen sietäminen, jos prosessi ei olisikaan asiakkaille mieleinen tai kiinnostava, tai jos prosessin kuluessa ilmenisi käytännön ongelmia esimerkiksi kameroiden kanssa.

Koen tärkeäksi, että kehitysvammaisten kanssa työskennellessä uskalletaan kokeilla uutta sekä lähteä rohkeasti kehittämään heidän kanssaan tehtyä toimintaa. Toivon opinnäytetyöni avulla herättävän ajatuksia siitä, millaista valokuvaaminen ja valokuvien käyttäminen voisi olla asiakastyössä ja mitä mahdollisia hyötyjä siitä olisi.

5.2 Opinnäytetyön toteutuksen suunnittelu

Tapasin työelämäohjaajan kanssa ja kävimme keskustelua siitä, miten tulisin toteuttamaan opinnäytetyöni käytännössä. Kerroin ajatuksistani ja suunnitelmistani. Sovimme, että tähän projektiin osallistuisi neljä asiakasta. Päädyimme neljään asiakkaaseen, sillä koin, että havainnoiminen olisi voinut olla hankalaa suuremmalla ryhmällä. Nämä asiakkaat valikoituivat ohjaajan toimesta, sillä hän osasi paremmin arvioida kyseisten asiakkaiden kiinnostuksen tällaista toimintaa kohtaan, sekä arvioida heidän toimintakykyään ja osallistumisen mahdollisuutta. Tietysti kysyimme vielä itse asiakkailta, kiinnostaisiko heitä lähteä mukaan tällaiseen prosessiin. Sovimme myös monista käytännön asioista, kuten aikatauluista ja toimintakertojen alustavista sisällöistä. Sovimme, että toimintatuokioiden pituus olisi tunnin ja toteuttaisin ne kerran viikossa aina samana viikonpäivänä.

Opinnäytetyön toiminnallinen osuus koostui seitsemästä toimintakerasta; kahdesta tutustumiskerrasta, kolmesta valokuvauskerrasta, valokuvanäyttelystä sekä palautekeskustelusta.

Ohjaajani huomautti, että olisi hyvä pitää ensimmäiseksi pari tutustumiskertaa, jotta pääsisin tutustumaan osallistujiin ja saisin paremman kuvan heidän avun ja tuen tarpeistaan. Ajattelimme myös, että asiakkaista voisi olla hieman epämiellyttävää hypätä suoraan itse toimintaan ja lähteä retkelle tuntemattoman ihmisen kanssa. Esittelisin itseni ja voisimme käydä yhdessä läpi tulevaa valokuvausprosessia. Pohdimme yhdessä ohjaajan kanssa valokuvauskertojen määrää ja päädyimme kolmeen.

Suunnittelimme, että tutustumiskerroilla tekisimme erilaisia harjoituksia valokuviiin liittyen, sekä harjoittelisimme kameroiden käyttöä. Ajattelin valokuvaharjoitusten auttavan asiakkaita orientoitumaan tuleviin valokuvauskertoihin, sekä auttaisivat minua tutustumaan heihin ja selvittämään heidän kiinnostuksen kohteitaan ja mieltymyksiään. Käytössämme oli neljä digikameraa, jotka toin kotoa.

Valokuvauskerroilla saimme käyttöömmme Virvelin päivätoiminnan oman auton, jonka avulla pääsimme kulkemaan helpommin kuvauspaikoille. Ideana oli, että toiminta olisi mahdollisimman asiakaslähtöistä. Sen vuoksi asiakkaat saivat itse päättää, toimivatko he kuvaajina vai kuvattavina, sekä missä ja mitä kävimme kuvaamassa. Pysin ohjaajana tekemään toiminnasta mahdollisimman mukavaa ja osallistujille antoisaa. Olin koko ajan läsnä tilanteessa ja avustin tarvittaessa kameroiden ja kuvaamisen kanssa.

Näyttelyssä esittelimme asiakkaiden valokuvia, joita he olivat ottaneet. Asiakkaat saivat mahdollisuuden esitellä itse valokuvia ja sitä, mitä niissä esiintyy. Tavoitteenani ohjaajana oli suunnitella tilaisuus niin, että se oli osallistujille mahdollisimman mielekäs. Näyttely toimi mahdollisesti prosessin lopettamisen ”symbolina”. Se viestitti asiakkaille sen, että toiminta päättyi. Kävimme myös pientä palautekeskustelua koko prosessista asiakkaiden kanssa näyttelyn päätyttyä. Näyttelyyn sai osallistua koko Virvelin päivätoiminnan väki sekä halutessaan osallistujien läheiset.

Näyttelyn jälkeen pidimme vielä erillisen palautekeskustelun, jonka olin suunnitellut pitäväni osallistuvien ohjaajien kanssa. Otin selvää, millaisena ohjaajat kokivat toiminnan ja siihen osallistumisen, sekä olivatko he mahdollisesti kiinnostuneita hyödyntämään valokuvaamista omassa työssään.

Prosessin aikana tekemiäni havaintojen perusteella koostin ohjeen ammattilaisille, jotka olisivat kiinnostuneita käyttämään valokuvausta kehitysvammaisten kanssa. Ohjeessa tuon esille asioita, joita tulisi ottaa huomioon prosessin suunnittelussa ja toteutuksessa, sekä tuon esille havaitsemiäni hyötyjä.

6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Tässä luvussa kuvailen tutustumiskertojen sisältöä sekä kerron valokuvauskertojen ja valokuvanäyttelyn tapahtumista. Tekstiin on sisällytetty asiakkaiden ottamia kuvia auttamaan havainnollistamaan kuvattuja tilanteita. Kerron myös palautekeskustelun kulusta ja sieltä esiin tulleesta palautteesta. Lopuksi kerron enemmän tuotetusta ohjeesta valokuvaamiseen kehitysvammaisten asiakkaiden kanssa.

6.1 Valokuvauksen toimintakerrat

6.1.1 Ensimmäinen tutustumiskerta

Ensimmäiselle toimintakerralle en ollut tehnyt tarkkaa suunnitelmaa tai aikataulua, vaan kirjoitin itselleni ylös mitä voisimme mahdollisesti tehdä tai mistä voisimme keskustella. Ensimmäisen toimintakerran ideana oli, että pääsisin tutustumaan osallistujiin ja hieman kartoittamaan heidän tuen tarvettaan sekä toimintakykyään. Ideana oli myös kertoa ja selittää heille tulevasta prosessista ja valokuvausretkistä. Ryhmästä puuttui yksi osallistuja, kolme oli läsnä. Kanssani oli yksi ohjaaja sekä harjoittelua suorittava opiskelija.

Aloitin toimintatuokion esittelemällä itseni ryhmälle ja kävin hieman läpi sitä, miksi olin siellä ja mitä pääsisimme tekemään. Ennen kuin aloin kertoamaan tarkemmin tulevasta, ajattelin pitää pienen tutustumiskierroksen. Aloitin itse kierroksen kertomalla oman nimeni ja jonkun asian, josta tykkään. Pyysin osallistujia tekemään samoin. Kaksi ryhmäläistä kommunikoi puheen avulla, yksi ryhmäläinen kommunikoi tukiviittomilla. Tämän harjoituksen avulla sain myös tietää heidän mahdollisia kiinnostuksenkohteitaan, joita voisimme hyödyntää valokuvauskertojen suunnittelussa. Pidettyjä asioita olivat esimerkiksi tukkiautot, kukat sekä oma perhe.

Tämän jälkeen aloimme käymään läpi valokuvausprosessia. Kysyin osallistujilta ovatko he aikaisemmin valokuvanneet ja tykkäävätkö he valokuvista. Kaikki vastasivat kyllä molempiin kysymyksiin. Yritimme ohjaajan kanssa hieman kysellä missä tai mitä ryhmäläiset olivat kuvanneet, mutta saimme selville vain sen, että ainakin heistä oli otettu kuvia. Kerroin heille, että seuraavien viikkojen aikana tulemme harjoittelemaan kameran käyttöä ja käymään retkillä autolla valokuvaamassa haluamissaan paikoissa.

Tässä vaiheessa minulla oli sellainen tunne, että ryhmäläiset olivat hieman hämmentyneitä ja heidän keskittymisensä alkoi herpaantua ja siirtyä muihin ympärillä tapahtuviin asioihin. Päätin tähän väliin tehdä valokuvaharjoituksen. Minulla oli mukanaani pakka kortteja, joissa oli erilaisia kuvia ja tekstejä. Levitin kortit pöydälle ja pyysin ryhmäläisiä valitsemaan niistä mieleisen. Rajasimme määrää kahteen korttiin. Minä, ohjaaja sekä opiskelija osallistuimme myös harjoitukseen valitsemalla omat kortit. Annoimme reilusti aikaa tutkia kortteja, sillä osa ryhmäläisistä tarvitsi hieman ohjeistusta konkreettisissa käytännön toiminnoissa. Esimerkiksi osa osallistujista eivät ymmärtäneet aluksi, että saavat ottaa pöydältä mieleisensä kuvan. Kävimme yhdessä läpi, mitkä kortit kukin olivat valinneet ja miksi. Ryhmäläiset tutkivat tarkkaan muiden sekä itse valitsemia kuvia ja kuuntelivat tarkasti, kun muut puhuivat vuoroillaan. Sain itse sellaisen tunteen, että harjoitus oli ryhmäläisten mielestä mielenkiintoinen ja ilmapiiri oli alkuun verrattuna rentoutuneempi. Kuvista mielekkäimpiä olivat värikkäät, tunnelmaltaan positiiviset sekä luontoaiheiset kuvat.

Seuraavaksi kysyin ryhmältä, missä voisimme käydä valokuvaamassa. Huomasin, että ryhmäläisillä oli hieman vaikeuksia keksiä konkreettisia paikkoja, joten muutimme kysymyksen niin, että mitä he haluaisivat kuvata. Ohjaaja otti tueksi paperin, jolle hän piirtäisi osallistujien ajatuksia, jotta ne konkretisoituisivat. Yksi osallistuja halusi kuvata traktoria, terassia, tukkiautoa ja postia. Toinen halusi kuvata kukkia, elokuvateatteria, sekä Hämeenlinnan toria. Kolmas halusi kuvata autoja sekä aurinkoa.

Olimme keskustelleet ohjaajan kanssa aikaisemmin siitä, että ryhmällemme voisi keksiä nimen sekä ottaa meistä valokuvan, jotta osallistujien olisi helpompi jatkossa hahmottaa, mistä toiminnasta on kyse. Päätimme harjoituksen jälkeen ottaa ryhmäkuvan. Koska päivätoiminnan tilat eivät olleet minulle vielä tutut, pyysin osallistujia näyttämään paikan, jossa voisimme kuvan ottaa. Tämä tuotti ehkä hieman vaikeuksia, joten lähdimme kävelemään toimintakeskuksen eri tiloihin ja ehdotin paikkoja matkan varrella, missä kuvan voisi ottaa. Päädyimme ottamaan kuvan Pääaulassa, sillä suurista ikkunoista paistoi sisälle aurinko ja se kiinnitti osallistujien huomion. Ohjaaja tarjoutui ottamaan kuvan, jotta pääsisin itse ryhmänvetäjänä kuvaan mukaan. Tämän jälkeen kerroin ryhmäläisille, että seuraavalla kerralla tuon heille omat kappaleet ryhmäkuvasta ja saavat pitää sen itsellään. Tämä sai parin ryhmäläisen hymyilemään ja he selvästi kiinnostuivat siitä, mitä seuraavaksi tulisi tapahtumaan.

Palasimme pääaulasta takaisin istumaan tilaan, jossa aloitimme. Kerroin ryhmäläisille, että vielä olisi keksittävänä ryhmällemme nimi. Kysyin, onko kenelläkään jo mielessä vaihtoehtoa. Yksi ryhmäläinen yritti kovasti pohtia, mutta mitään ei tullut mieleen. Yritin auttaa ehdottamalla, että se voisi liittyä esimerkiksi valokuvaamiseen. Eräs ryhmäläisistä ehdotti ”kuvia” nimeä. Kysyimme kaikilta ryhmäläisiltä, olisiko se hyvä. Kaikki vaikuttivat tyytyväisiltä, joten ryhmämme nimeksi päättyi kuvia-valokuvausryhmä.

Koska ensimmäiselle tutustumiskerralle oli paljon tekemistä, olin etukäteen ajatellut, että emme sen suuremmin valokuvaile. Halusin kuitenkin hieman kartoittaa sitä, kuinka paljon ryhmäläiset tulisivat tarvitsemaan apua kameran käytössä. Minulla oli mukana yksi kamera, jonka kanssa kävin yksitellen kunkin ryhmäläisen kanssa ottamassa pari kuvaa. Olin positiivisesti yllättynyt, sillä kuvaaminen onnistui jokaiselta ryhmäläiseltä hyvin. Hieman he kaipasivat apua nappien pohjaan painamisessa. Kun otimme kuvan, näytin ryhmäläiselle kuvan kamerasta. Tämä sai yhden ryhmäläisen kovasti hymyilemään ja naureskelemaan, sekä osoittelemaan kameran ruutua, jossa kuva oli.

Ryhmäläisten keskittyminen alkoi kuitenkin herpaantua, sillä lounastauko oli lähestymässä ja keskittyminen siirtyi siihen. Olimme saaneet käytettyä aikamme hyvin, vaikka aluksi olin hieman huolissani, että aika ei tulisi riittämään. Kysyin vielä ryhmäläisiltä, mikä heidän mielestään oli toimintatuokiossa kivaa. Yksi ryhmäläisistä oli mielissään siitä, että pääsi kokeilemaan kameraa ja kuvaamaan, toinen vastasi, että ryhmänvetäjä oli kiva.

Yhden ryhmäläisen mielestä taas toimintakeskuksen ohi ajaneet tukkirekat olivat päivässä mielekkäintä. Lopuksi kiitin kaikkia osallistumisesta ja kiivasta päivästä.

Tuokion jälkeen mieleeni tuli ajatus, että kuvakorttien lisäksi voisimme ensi kerralla käydä yhdessä läpi ryhmäläisten omia valokuvia. Pyysin ohjaajalta, jos hän voisi pyytää ryhmäläisiä tuomaan ensi kerralle jonkun valokuvan, jonka he kokevat tärkeäksi.

Kävin myöhemmin samalla viikolla kuvailemassa mahdollisia kohteita, joissa tulisimme valokuvaamaan retkillämme. Yritin parhaimpani mukaan ottaa huomioon asiakkaiden toiveet, muistaen kuitenkin, että kuvauskohteiden täytyy olla esteettömiä ja helppokulkuisia tilataksille. Huomasin olevan yllättävän vaikeaa löytää sellaisia kuvauskohteita, joissa olisi ryhmäläisten toivomia asioita. Päädyin kuitenkin kuvaamaan Hämeen linnaa, Hämeenlinnan toria, Kodin terran puutarhaosastoa sekä Aulankoa. Ajattelin, että Hämeen linnan alueella voisi olla toivottua kasvillisuutta, sekä läheisessä panssarimuseon pihassa mahdollisesti traktoreita tai jopa panssari-vaunuja. Aulangolla ja Kodin terran puutarhaosastolla ajattelin olevan myös paljon kasvillisuutta.

6.1.2 Toinen tutustumiskerta

Aloitin toisen tutustumiskerran samalla tavalla kuin ensimmäisen; kävimme yhdessä läpi tutustumiskierroksen, mutta tällä kertaa kertoisimme nimemme sekä lempipaikkamme. Mieluisin paikka kaikille oli oma koti. Yksi ryhmäläinen oli poissa ja kanssani oli edelliseltä tutustumiskerralta tuttu ohjaaja sekä opiskelija.

Kävimme yhdessä uudestaan läpi tulevaa valokuvausprosessia. Tällä kertaa kerroin, että ensi kerralla menemme retkelle autolla ja pääsemme kaikki kuvaamaan omilla kameroilla. Painotin jälleen, että he saavat itse päättää, toimivatko he kuvaajina vai kuvattavina. Ryhmäläiset katselivat ympärilleen ja vaikuttivat hieman hämmentyneiltä, mutta samaan aikaan pari heistä alkoi hymyilemään.

Koska ensimmäisellä tutustumiskerralla kuvaharjoitus herätti mielestäni ryhmäläisten mielenkiinnon sekä sai tunnelman hieman rentoutuneemmaksi, päätin tehdä sen uudestaan. Tällä kertaa olin ottanut mukaani valokuvia, joita olin itse ottanut ja teetättänyt. Kuvat olivat suurimmaksi osin maisemakuvia. Levitin kuvat pöydälle ja pyysin ryhmäläisiä valitsemaan niistä yhden tai useamman, josta he pitävät. Osallistuimme ohjaajan ja opiskelijan kanssa myös harjoitukseen. Huomasin, että kun toistimme harjoituksen uudestaan, ryhmäläisillä kävi kuvien valitseminen jo hieman sujuvammin. Kävimme läpi kaikkien valitsemat kuvat ja keskustelimme siitä, miksi he olivat valinneet juuri kyseisen kuvan. Mielekkäiksi kuviksi oli valikoitunut värikkäimmät sekä sellaiset kuvat, joissa oli ”paljon sisältöä”. Ar-

velin, että se voisi johtua siitä, että kyseisissä valokuvissa oli paljon tutkittavaa ja paljon näköärsykeitä. Harjoituksen päätyttyä yksi ryhmäläinen olisi halunnut pitää valokuvat itsellään. Kerroin, että nämä kuvat palauteaan, mutta he saavat pitää ne kuvat, jotka itse ottavat valokuvauskerroilla. Tämä sai kaksi ryhmäläistä innostumaan. Innostuminen näkyi pääasiassa elekielenä; He alkoivat hymyssä suin katselemaan toisiaan ja hieman taputtelemaan.

Kun olimme käyneet läpi harjoituksen, pyysin ryhmäläisiä ottamaan esiin omat valokuvat, jotka he olivat tuoneet kotoa. Tajusin tilanteessa, että olisin itsekin voinut ottaa jonkun oman valokuvan, joka on minulle tärkeä. Pahoittelin ryhmäläisille, että en ollut tajunnut tätä aikaisemmin. Ryhmäläiset asennoituivat kuitenkin hyvin ja naureskelivat sille, että olin ryhmänvetäjän unohtanut tuoda oman kuvan.

Aloimme käymään läpi ryhmäläisten omia kuvia. Yhdellä ryhmäläisellä kuva oli muovitaskussa, joka roikkui hänen kaulassaan. Hän oli ohjaajan mukaan esitellyt sitä jo aamulla päivätoiminnan väelle. Kyseisellä ryhmäläisellä oli silloin tällöin vaikeuksia keskittyä pitkiä pätkiä ryhmän toimintaan, mutta esitellessään kuvaansa, hän näytti sitä ylpeän oloisena ja hymy huulillaan kaikille. Kyselimme ohjaajan kanssa, että kuka kuvassa on ja muistaako, milloin se on otettu. Ryhmäläinen osasi vastata, että hän on kuvassa ja että se on otettu juhlissa. Hän ei kuitenkaan osannut tarkemmin kertoa, miksi oli valinnut juuri tämän kuvan.

Toinen ryhmäläinen esitteli kuvaansa ja osoitti sen jälkeen itseään viestittääkseen, että hän esiintyi kuvassa. Kysyimme, miksi hän oli valinnut juuri kyseisen kuvan. Hän osoitti kuvassa olevia kukkia, sekä seinällä olevaa taulua. Kävi ilmi, että kuva oli otettu ryhmäläisen synttäreiltä ja kuvassa olevat kukat olivat hänen. Ryhmäläinen kertoi, kuinka seinällä oleva taulu toimii sähköllä ja sen saa valaistua. Ajan saatossa se oli kuitenkin hajonnut, eikä enää valaistu. Ryhmäläinen vaikutti tyytyväiseltä saadessaan kertoa omasta kuvastaan ja esitteli sitä ylpeänä koko ryhmälle. Sain tunteen, että harjoitus oli hänelle hyvin tärkeä ja mieleinen.

Kolmannella ryhmäläisellä ei ollut kuvaa mukana, mutta ohjaaja oli tulostanut hänelle aamulla kuvan, joka oli otettu päivätoiminnan retkeltä. Kuvassa oli kyseinen ryhmäläinen ihastelemassa gallerian taideteoksia. Ryhmäläisen nähdessä kuvan itsestään, hänen kasvoilleen tuli leveä hymy ja hän alkoi innokkaasti kehuskelemaan, että ”minä minä”. Kyselimme, missä kuva oli otettu, mutta ryhmäläinen osasi kertoa vain mitä kuvassa oli. Hän olisi kovasti halunnut ihaila sitä itse ennemmin kuin esitellä koko ryhmälle.

Huomasin harjoituksen aikana, että kaikilla kuvilla oli jotain yhteistä; niissä kaikissa esiintyi ryhmäläinen itse. Kaikki ryhmäläisistä myös tutkivat tarkkaan omia kuviaan ja ikään kuin tekivät oivalluksia samalla, kun kertoivat niistä muille.

Seuraavaksi laitoimme omat kuvat sivummalle ja otin esille tulostettuja kuvia mahdollisista kuvauskohteista, joita kävin edellisen tutustumiskerran jälkeen kuvaamassa. Kuvissa oli Hämeen linna, Hämeenlinnan tori, Kodin terra sekä Aulanko. Levitin ne lattialle kaikkien ryhmäläisten nähtäville ja esittelin ne yksi kerrallaan. Kaikki ryhmäläiset seurasivat mitä tein ja kuuntelivat, mutta eivät oikein reagoineet kuviin. En ollut varma johtuiko se siitä, että en osannut tarpeeksi selkeästi kertoa, että näihin paikkoihin olisimme menossa, vai eivätkö vain herättäneet mielenkiintoa. Yksi kuva, joka herätti kaikissa positiivisen reaktion, oli Kodin terran puutarha osasto. Arvelen sen johtuvan siitä, että se oli kuvista värikkäin. Myös Aulanko sai aikaan positiivisia reaktioita, kun näytin kuvia siellä olevista vanhanaikaisista rakennuksista. Tutkimme kuvia ja kyselin ryhmäläisten mielipiteitä kuvauskohteista. Kaikki nyökyttelivät. Halusin varmistaa, että kuvauskohteet olisivat varmasti sellaisia paikkoja, joihin asiakkaat haluaisivat mennä, joten päätin kysyä heiltä yleisesti uudestaan, että mitä tai missä olisi kiva käydä valokuvaamassa. Yksi ryhmäläinen sanoi, että juna-asema. Muille ryhmäläisille ei tullut mitään uusia ideoita mieleen. Kävimme yhdessä läpi, mitkä olisivat mieluisimpia kuvauskohteita ja päädyimme Kodin terraan, Aulankoon sekä juna-asemaan. Ajattelimme, että kävisimme juna-aseman lisäksi sen lähetyvillä olevan hotellin terassilla, joka sijaitsee järven rannalla.

Olin suunnitellut, että ottaisimme uuden ryhmäkuvan, sillä yksi ryhmäläisemme oli poissa ensimmäisellä kerralla. Valitettavasti hän oli poissa myös tälläkin kertaa, joten emme nähneet tarpeelliseksi ottaa uutta kuvaa.

Kerroin ryhmälle, että seuraavaksi pääsemme valokuvaamaan ja tällä kertaa kaikki saisivat oman kameran. Kaikki ryhmäläiset alkoivat hymyilemään ja katselemaan ympärilleen. Yksi ryhmäläinen taputti innoissaan käsiään yhteen. Ennen kuin jaoin kamerat ryhmäläisille, annoin ohjeistuksena, että he saavat nyt kuvata ihan mitä vain he haluavat ja voivat liikkua vapaasti toimintakeskuksen tiloissa. Ensimmäisen kerran perusteella annoin kaksi hieman isompaa ja helppokäyttöisempää kameraa niille ryhmäläisille, joilla oli enemmän vaikeuksia sen käytössä. Jakaannuimme niin, että ohjaaja ja opiskelija menivät kahden ryhmäläisen kanssa ja minä yhden. Aikaa meillä oli viisi minuuttia ja sen jälkeen kokoontuisimme samaan tilaan, mistä lähdimme.

Ryhmäläinen, jonka kanssa olin, oli hieman hämmentynyt tilanteesta. Hän otti innoissaan kameran vastaan ja tutki sitä tarkkaan. Hän ei osannut kertoa, mitä hän haluaisi kuvata, joten päätimme lähteä kävelemään ympäriinsä etsimään jotain kuvattavaa. Kyseinen ryhmäläinen käyttää pyörätuolia, joten pyysin häntä aina pysäyttämään minut, kun hän halusi kuvata. Kävelimme pääaulaan, jossa oli taideteoksia seinillä. Taideteokset kiinnitivät ryhmäläisen huomion, joten ehdotin hänelle, että hän voi kuvata niitä. Kuvan ottaminen sujui hyvin, vain kameran paikallaanpidossa hän tarvitsi apua ja tukea. Kun ryhmäläinen sai otettua kuvan, näytin sen hä-

nelle. Hän alkoi naureskelemaan ja osoittelemaan ottamaansa kuvaa. Uskon kuvan näkemisen motivoineen ryhmäläistä ottamaan lisää kuvia, sillä hän alkoi tämän jälkeen osoittelemaan ympäriinsä, mitä hän haluaa kuvata. Hän kuvasi muun muassa pianoa, sekä toimintakeskuksen ovia. Kysyin häneltä, haluaisiko hän että minä otan hänestä kuvan. Hän nyökkäsi ja ojensi kameraa minulle. Otin ryhmäläisestä kuvan ja näytin jälleen hänelle kuvan. Ryhmäläistä nauratti kovasti. Hän osoitti kuvaa ja sen jälkeen itseään viestittääkseen, että hän on kuvassa.

Eräs ryhmäläinen oli ottamassa kuvaa opiskelijasta. Opiskelija kertoi, että ryhmäläinen oli ottanut paljon kuvia opiskelijasta ja halunnut opiskelijan ottavan kuvia hänestä. Kyseistä ryhmäläistä oli naurattanut toiminta niin, että ei meinannut saada otettua kuvaa lainkaan. Hän silminnähdessä nautti kuvien otosta ja katselusta. Hän halusi ottaa kuvan minusta, sekä ohjaajasta. Ryhmäläistä nauratti niin, että se tarttui kaikkiin muihinkin. Tämä tilanne oli itsessään hyvin voimauttava ja mielestäni antoi hyvän tunteen siitä, että tämä valokuvaus prosessi voisi olla todella antoisaa kyseisille ryhmäläisille sekä itselleni ryhmänohjaajana.

Palasimme tilaan, joissa aloitimme tuokion. Valokuvaus oli onnistunut kaikilta hyvin ja ryhmäläiset vaikuttivat tyytyväisiltä. Ryhmäläiset palauttivat kamerat ja lopuksi kysyin, mikä tuokiassa oli ollut heidän mielestään parasta. Parasta oli ollut valokuvaharjoitukset ja itse valokuvaaminen. Kiitin ryhmäläisiä jälleen mukavasta päivästä ja muistutin heitä, että seuraavalla kerralla menisimme tilataksilla valokuvaus retkelle Kodin terraan.

Tuokion jälkeen kävin vielä ohjaajan kanssa läpi valokuvauskohteet. Sovimme, että menisimme ensin Kodin terraan, sen jälkeen Aulangolle ja viimeisellä kerralla juna-asemalle, sekä aseman läheiselle terassille.

6.1.3 Ensimmäinen valokuvauskerta

Olin todella jännittynyt ensimmäisenä valokuvauspäivänä. Luvassa oli ensimmäinen valokuvauskerta, enkä oikein tiennyt mitä odottaa. Olin hienman huolissani siitä, etten ollut suunnitellut tulevaa retkeä tarpeeksi etukäteen. Toisaalta koin sen myös hyväksi, sillä olin alusta asti asennoitunut siihen, että prosessia muutetaan ryhmäläisten tarpeiden ja mieltymysten mukaisesti. Jos olisin suunnitellut kaiken valmiiksi, ei olisi jäänyt varaa mahdollisille muutoksille tai uusille ehdotuksille.

Toimintakeskuksella ehdotin ohjaajalle, että jos menisimme Kodin terran sijasta Aulangolle. Syynä tähän oli kaunis aurinkoinen keli, sillä seuraaville viikoille oli luvattu vesisadetta, eikä valokuvaaminen vesisateessa kovin hyvin onnistu. Avustimme osaa ryhmäläisistä pukemaan ulkovaatteet päälle ja menimme tilataksiin. Autossa kerroin suunnitelmien muutoksesta ryhmäläisille ja kysyin kävisikö tämä heille. He ottivat muutoksen hyvin vastaan ja nyökyttelivät. Yksi ryhmäläinen oli poissa ja mukanani oli edellisiltä kerroilta tuttu opiskelija, sekä ohjaaja.

Taksissa ryhmäläiset olivat melko hiljaisia. Menomatalla Aulangolle ohjaaja huomasi paikan, jossa oli junia lasteinaan tukkeja. Yksi ryhmäläisistä, joka tutustumiskerroilla seuraili ikkunasta tarkkana ohi meneviä tukkirekkoja, kiinnostui ne nähdessään. Hän kertoi kovaan ääneen kanssa matkustajille, että siellä on paljon tukkeja. Päätimme yhdessä matkalla, että poikkeaisimme kuvaamassa niitä takaisin tullessa ja näin ollen saisimme ryhmäläisen toiveen toteutettua.

Aulangolle saavuttua saimme auton parkkiin Ruusutempeli-nimisen rakennuksen viereen. Ennen kuin poistuimme autosta, annoin ryhmäläisille ohjeistuksia, mitä tulisimme tekemään. Kerroin, että he saavat vapaasti valokuvata täällä sitä, mitä haluavat. He saavat myös pyytää, että heitä valokuvataan. Jakauduimme jälleen niin, että opiskelija ja ohjaaja olivat kahden ryhmäläisen kanssa ja minä yhden.

Ryhmäläinen, jonka kanssa olin, oli hyvin määrätietoinen siitä mitä hän halusi kuvata. Kuvaillessa sain tietää paljon kyseisen ryhmäläisen mieltymyksistä, sekä hänen arjen rutiineistaan. Esimerkiksi hän löysi pahvisen kahvimukin (Kuva 1.) ja kuvatessaan sitä kertoi, että hän pitää kahvista ja kertoi, milloin kahvia juodaan päivätoiminnassa. Puheenaiheet syntyivät, kun valokuvasimme ja hän aina kertoi mitä hän kuvaa ja välillä myös miksi kuvaa. Ryhmäläisellä onnistui valokuvaaminen erittäin hyvin, hän ei tarvinnut juuri lainkaan avustusta kameran käytössä.

Kuva 1. Ryhmäläisen ottama kuva kahvimukista.

Palasimme kaikki hetken kuluttua takaisin autolle. Pääsimme kaikki kyytiin ja kysyin, olivatko ryhmäläiset saaneet hyviä kuvia. Yksi ryhmäläinen osoitelti kenkiään viestittääkseen, että oli saanut hyvän kuvan uusista kengistään. Toinen ryhmäläinen naureskeli, että oli ollut opiskelijan kuvattavana. Paluumatkalla poikkesimme junien luona, joilla oli lastinaan isoja tukkeja.

Vaikka itse en normaalisti olisi mennyt tämänlaiseen paikkaan valokuvaamaan, ryhmäläiset löysivät paljon asioita, joita halusivat kuvata. Myös ryhmäläinen, jolle tukit olivat mielekkäitä, oli hyvin mielissään saadessaan niistä kuvia (kuva 2.).

Kuva 2. Ryhmäläisen ottama kuva ”tukijunasta”.

Palattuamme toimintakeskukselle, ryhmäläisten ajatukset olivat jo alkavassa lounastauossa. Kokoonnuimme yhteiseen tilaan ja kyselin heiltä, millaisena he kokivat ensimmäisen valokuvauskerran. Eräs ryhmäläisistä näytti peukkua, muut eivät kommentoineet sen kummemmin. Verrattuna kuitenkin tuokion alkuun, mielestäni ryhmäläiset vaikuttivat paljon energisemmiltä ja he jaksoivat mielestäni keskittyä lähes koko tuokion ajan omaan tekemiseen ja muiden kuuntelemiseen. Keräsin kamerat talteen ja kiitin ryhmäläisiä mukavasta päivästä.

Tuokion jälkeen päätin soittaa Kodin terraan ja ilmoittaa tulostamme seuraavalla viikolla. Halusin varmistaa, että saamme mennä sinne valokuvaamaan heidän tuotteitaan ja näin ollen myös ennaltaehkäisemään ikävää tilannetta, että joutuisimme lähtemään kesken kaiken pois.

6.1.4 Toinen valokuvauskerta

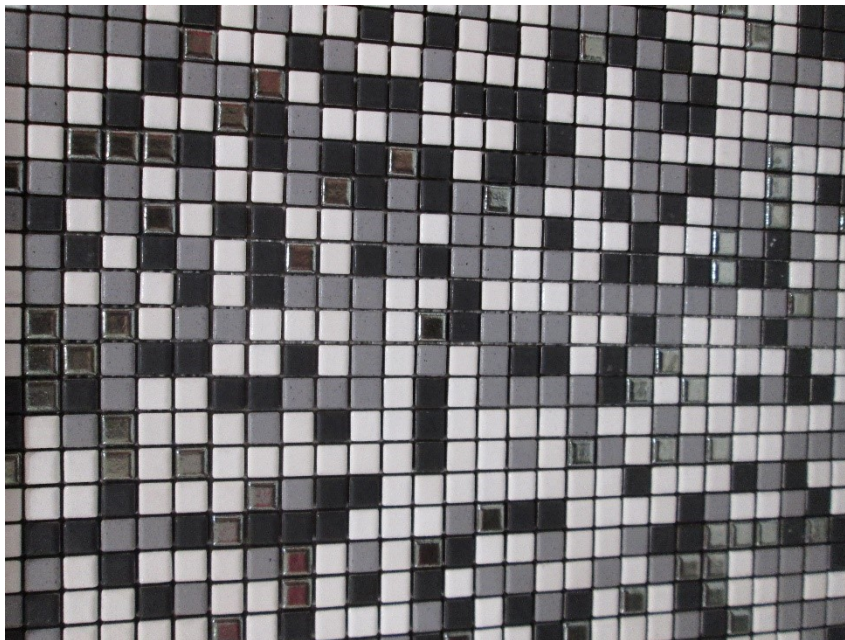
Toimintakeskuksella avustin yhdessä ohjaajien kanssa ryhmäläisiä ulko-vaatteiden pukemisessa. Ryhmäläiset olivat selvästi innoissaan, ja yksi heistä kertoi pukiessaan, että lähtee kanssani kuvailemaan. Tällä kertaa he olivat selkeästi tietoisempia siitä, mitä olemme menossa tekemään. Siirryimme yhdessä autoon ja autossa kerroin, että tällä kertaa luvassa olisi Kodin terra. Ryhmäläinen, joka oli ollut poissa ensimmäisiltä kerroilta,

pääsi osallistumaan tuokioon. Hän käytti päivätoiminnan tablettia kuvaamiseen, sillä hän on aikaisemminkin harjoitellut sillä valokuvaamista. Ryhmäläisiä oli nyt mukana yhteensä siis neljä. Mukanani oli kaksi ohjaajaa päivätoimintakeskuksesta. Toinen tuttu aikaisemmilta kerroilta, toinen oli minulle uusi tuttavuus.

Lähtiessämme toimintakeskuksen pihasta, huomasin autossa vallitsevan erilainen tunnelma, kuin edellisellä kerralla. Ilmapiiri oli nyt rentoutuneempi ja ryhmäläiset ottivat enemmän kontaktia toisiinsa. Tämä saattoi johtua uupuneen ryhmäläisen osallistumisesta tai toisen tutun ohjaajan läsnäolosta. Arvelin, että se voisi myös olla merkkiä siitä, että ryhmäläiset olivat nyt edellisen kerran jälkeen enemmän tietoisia siitä, mitä tulemme tekemään. Kodin terrassa jakaannuimme niin, että ohjaajat ottivat yhden ryhmäläiset mukaansa ja minä kaksi.

Toinen ryhmäläisistä, jonka kanssa olin, käyttää pyörätuolia liikkueensa. Hän oli aikaisemmillä kerroilla tarvinnut hieman avustusta kameran käytössä, mutta nyt onnistui paremmin kuvaamaan itsenäisesti. Hän myös ilmaisi selkeästi, mitä haluaa kuvata ja aina pyysi minua pysähtymään, kun alkoi kuvaamaan. Hän myös osoitti minulle suunnan, mihin mennä.

Toinen ryhmäläisistä halusi kuvata wc-pönttöjä, joka oli hänen mielestään hyvin hauskaa (Kuva 3.). Häntä nauratti niin, ettei kuvaaminen meinannut onnistua. Tilanteen jälkeen hän kertoi minulle, että hänellä on hauskaa ja että tämä (valokuvaaminen) on hauskaa. Hän myös jatkoi keskustelua kertomalla minulle hänelle tärkeistä ihmisistään ja kuinka hänellä on heitä ikävä.

Kuva 3. Ryhmäläisen ottama kuva wc-pöntön taustasta.

Pysähdyimme loppuajasta hetkeksi katselemaan ryhmäläisten ottamia kuvia. He katselivat kuvia tarkkaan ja naureskelivat aina, kun kohdalle tuli heistä itsestään otettu kuva. Yksi ryhmäläinen innostui kuvaamaan minua ja naureskeli, kun sai napattua ohjaajasta ”salaa” kuvia. Ryhmäläinen, joka oli kuvannut tabletilla, esitteli minulle itse ylpeänä omia kuviaan. Autossa matkalla toimintakeskukselle ryhmäläiset olivat hieman levottomia ja puheliaita. He vaikuttivat paljon energisemmiltä, kuin edellisellä kuvauskerralla.

Saapuessamme toimintakeskukselle ryhmäläiset lähtivät lounaalle ja minä jäin keskustelemaan ohjaajan kanssa seuraavasta kerrasta. Seuraavalla kerralla olisi luvassa juna-asema, sekä viimeinen kuvauskertamme. Kerroin ohjaajalle, että olin suunnitellut ottavani mukaan tulostettuna ryhmäläisten ottamia kuvia, jotta he näkisivät aikaansaannoksiaan. Ohjaajani ehdotti, että voisimme samalla nauttia kahviossa ”päättäjäis” kahvit.

Koska havainnointi on opinnäytetyöni pääsääntöinen aineistonkeruu menetelmä, kysyin ohjaajilta, jos he voisivat kirjata havaintojaan ylös ryhmäläisistä, joiden kanssa olivat kuvaamassa. Huomasin ensimmäisen valokuvauskerran jälkeen, että olin itse saanut havaintoja vain kyseisestä ryhmäläisestä, jonka kanssa olin. Kävimme kuvauskerran jälkeen kyllä suullisesti läpi havaintoja, mutta koin ylös kirjoittamisen tärkeäksi ja tarpeelliseksi myös raportin koonnin ja kirjoittamisen kannalta.

6.1.5 Kolmas valokuvauskerta

Kolmannella valokuvauskerralla olin kahdestaan ohjaajan kanssa, joka oli ollut kaikilla aikaisemmilla kerroilla.

Saavuimme juna-asemalla ja jakaannuimme niin, että toinen ohjaaja oli kahden ryhmäläisen kanssa ja minä kahden. Kävelimme lähiympäristössä valokuvailemassa ja tutkimassa ympäristöä. Sääolosuhteet olivat hieman huonot ja uskon tämän myös hieman vaikeuttaneen toimintaan motivoitumista. Kuitenkin kun keräännyimme kaikki yhdessä kuvaamaan liikkuvia junia, ryhmäläiset innostuivat. Junan ohittaessa ryhmäläiset ottivat innokkaina paljon kuvia (Kuva 4.). Tutkimme niitä ja iloitsimme yhdessä, että kaikki onnistuivat saamaan kuvan liikkuvasta junasta. Tämä hetki oli mahdettava, sillä silloin korostui vahvasti toiminnan yhdessä tekeminen ja yhdessä nauttiminen.

Kuva 4. Ryhmäläisen ottama kuva ohittavasta junasta.

Alkoi satamaan vettä ja päätimme vetäytyä kahvilan puolelle kahville ja jäätelölle. Istuessamme pöydän ääressä kerroin ryhmäläisille, että minulla oli mukana heidän ottamia kuvia ja voisimme hieman katsella niitä yhdessä. Olin tulostanut kaikilta kuvia ja kiinnittänyt ne niitillä yhteen. Ryhmäläiset keskittyivät tutkimaan muiden valokuvia ja he osoittelivat usein, jos näkivät jotain tuttua tai toisen ryhmäläisen kuvissa. Eräs ryhmäläinen, jolla oli ollut vaikeuksia pitkän prosessin pitää keskittymistään tekemisessä, seurasi hyvin tarkkana valokuvia. Hän myös osoitti ja kertoi, mitä hänen kuvissaan esiintyi. Kaikki vaikuttivat tyytyväisiltä ja ylpeiltä nähdessään oman työnsä tuloksia. Kyselin heiltä yksi kerrallaan, mitkä heidän kuvistaan oli parhaita. He osoittivat aina paria kuvaa, ja sen jälkeen sanoivat, mitä niissä esiintyy. Kun saimme katseltua kaikkien kuvat läpi, sekä nautittua kahvit ja jäätelöt, palasimme toimintakeskukselle lounaalle.

Tuokion jälkeen jäimme keskustelemaan ohjaajan kanssa tulevasta näyttelystä, joka olisi seuraavalla viikolla. Hän ehdotti, että he voisivat päivätoiminnan puolesta tarjota juotavaa ja minä puolestani toisin pientä purtavaa, esimerkiksi keksejä. Sovimme, että tulisin tuntia ennen näyttelyn alkamista, jotta ehtisin laittaa kaikki paikoilleen ja järjestellä näyttelyimme tiloja sopiviksi.

Teetätin kaikilta ryhmäläisiltä yhteensä kahdeksan kuvaa valokuvauskerroilta, eli keskimäärin noin kaksi tai kolme kuvaa per kuvauspaikka. Valikoin kuvat sen mukaan, mitä ryhmäläiset olivat sanoneet heidän lempikuvikseen. Otin joukkoon myös sellaisia, jota herättivät ryhmäläisissä positiivisia reaktioita, esimerkiksi naurua niitä ottaessa tai katsellessa. Liimasin kuvat mustille kartongeille, joista tuli ikään kuin ”kehukset” valokuville.

6.1.6 Valokuvanäyttely

Valokuvanäyttely pidettiin toimintakeskuksella. Saimme käyttöömme neljä maalaustelinettä, joihin saimme kahden ryhmäläisen kuvat esille (Kuva 5.). Kahden muun ryhmäläisen kuvat kiinnitin seinälle. Järjestin kuvat niin, että ryhmäläisten kuvat olivat hieman erillään toisistaan. Ryhmäläisistä yksi oli poissa, ja mukana avustamassa tilojen järjestämisessä, oli ohjaaja, joka on työskennellyt kanssani koko prosessin ajan.

Kuva 5. Erään ryhmäläisen kuvat olivat esillä maalaustelineellä.

Ryhmäläiset saapuivat ensimmäisen ihailemaan näyttelyä. He kaikki innostuivat, kun näkivät omat kuvansa. Yksi ryhmäläinen haki minut kuviensa luokse, ja osoitteli kuvaa hänestä. Hän kertoi minulle, että hän esiintyi kuvassa. Hän naureskeli ja taputti käsiään yhteen.

Päivätoiminnan ohjaajia sekä asiakkaita saapui näyttelyyn ihailemaan ryhmäläisten valokuvia. Jaoimme kaikille mehu ja kivennäisvesi -maljat ja pidin alkupuheen. Kerroin, mistä näyttelyssä oli kyse ja toivoin heidät tervetulleiksi. Ryhmäläiset olivat kanssani pitämässä alkupuhetta.

Ryhmäläiset olivat kuviensa luona esittelemässä niitä ja kertomassa, mitä niissä on ja missä ne ovat otettu. Yksi ryhmäläinen, jonka kerrottiin välttelevän suuria ihmisjoukkoja, seisokeli silloin tällöin tilan kulmassa syrjemällä. Pyydettyänsä kuitenkin hän tuli esittelemään kuviaan ja innostuikin sitten kertomaan vierailijoille, mitä kuvissa oli. Hän muisti myös kertoa, missä kuvat oli otettu. Toinen ryhmäläinen kävi itse hakemassa päivätoiminnan ohjaajia katsomaan hänen kuviaan. Kyseiselle ryhmäläiselle tärkeimmiksi kuviksi muodostuivat omakuvat. Kaikki ryhmäläiset vaikuttivat erittäin tyytyväisiltä, kun muut ihailivat heidän aikaansaannoksiaan.

Ryhmäläiset kiertelivät myös katsomassa muiden ottamia kuvia. Eräs ryhmäläinen osoitti toisen ryhmäläisen kuvaa, ja kertoi minulle kuvassa olevan hänen kenkensä. Tämä osoitti minulle, kuinka tarkkaan he tarkastelevat kuvia ja tekevät niistä havaintoja. Ryhmäläiset osasivat etsiä kuvista heille tärkeitä tai huomiota herättäviä asioita ja esineitä.

Kun näyttely päättyi ja vierailijat poistuivat, istuimme alas ryhmäläisten ja ohjaajan kanssa. Keskustelimme siitä, että ensiviikolla tapaisimme palautekeskustelun muodossa. Kerroin osallistujille, että tuon heille valokuva-albumit, joissa on kaikki heidän prosessin aikana otetut kuvat. Kysyin heiltä, minkä väriset kannet he haluaisivat albumiinsa. Kiitin heitä oikein antoisasta päivästä.

Ohjaaja kertoi, että he jättävät näyttelyn esille, jotta muutkin päivätoiminnan ryhmät voisivat käydä kuvia ihailmassa.

6.1.7 Palautekeskustelu

Pidin ohjaajille vapaamuotoisen haastattelun, jonka rakentavia kysymyksiä olivat: ”Mitä mieltä olit valokuvaus-toiminnasta?” ja ”Käyttäisitkö tällaista toimintaa omassa työssäsi?”. Haastatteluun osallistui kaksi ohjaajaa, jotka olivat olleet mukana valokuvauskerroilla. Yksi ryhmäläinen puuttui, muut ryhmäläiset olivat läsnä tilanteessa.

Ennen kuin pidimme palautekeskustelun, kävimme uudestaan ihastele-massa valokuvanäyttelyä. Nyt yksi ryhmäläisistä, joka oli poissa näyttely-päivänä, pääsi esittelemään meille valokuviaan. Näyttelyn jälkeen jaoin ryhmäläisille heidän omat valokuva-albuminsa, joita he alkoivat innoissaan tutkimaan (Kuva 6.).

Kuva 6. Ryhmäläisten henkilökohtaiset valokuva-albumit.

Aloitin palautekeskustelun kyselemällä kultakin ryhmäläiseltä heidän mielipiteitään prosessista. Kaikki ilmoittivat pitäneensä valokuvauksesta. Keskeytyminen ryhmäläisillä kuitenkin kohdistui enemmän albumiin, kuin palautteenantoon.

Seuraavaksi siirryin keskustelemaan ohjaajien kanssa prosessista. Ohjaajat kertoivat ryhmäläisten puhuneen valokuvaryhmästäme päivätoiminnassa. Yksi ryhmäläinen oli kertonut, kuinka olimme käyneet retkellä. Hän oli sanonut, että olimme olleet ”yötä” retkellä. Ohjaajat arvelivat, että ryhmäläinen viittasi siihen, että olimme normaalia pidemmällä retkellä kuin mihin hän oli tottunut. Muut ohjaajat, jotka eivät olleet osallistuneet toimintaan, kertoivat yhden ryhmäläisen olleen voimaantuneen oloinen valokuvauskerran jälkeen. Yksi ryhmäläinen oli kertonut pyytävänsä joululahjaksi kameraa, jotta pääsisi jatkamaan valokuvausharrastusta.

Ohjaajat kokivat tämän prosessin tukevan ryhmäläisten omatoimisuutta. Heidän omien havaintojensa perusteella heidän mielestään itse prosessi ja valokuvaaminen olivat ryhmäläisille mielekkäitä. Heidän päätöksiään tai tekemisiään ei rajattu ja näin ollen ryhmäläiset saivat aidosti päättää, mitä ja missä kuvaavat. Yksi ohjaajista sanoi, että tämänlainen prosessi tukee ryhmäläisen kokemusta siitä, että hän on päättänyt tehdä jotain ja pääsee myös toteuttamaan sen. Heidän osaamisensa tuodaan näkyväksi.

Ohjaajat kokivat tärkeäksi onnistumisen kannalta sen, että kaikilla ryhmäläisillä oli oma kamera. Näin ollen he pääsivät vapaasti kulkemaan ja kuvaamaan, eikä tarvinnut odottaa omaa vuoroa, tai ikään kuin ”kulkea” muun ryhmän mukana. Myös valokuva-albumit olivat heidän mielestään hyödyllisiä, sillä niiden avulla ryhmäläiset voivat muistella prosessia, sekä niitä voi hyödyntää löytämään ryhmäläisille tärkeitä asioita ja heidän mielenkiinnonkohteitaan.

Ohjaajat olivat sitä mieltä, että olisi kiva päästä käyttämään enemmänkin valokuvausta heidän toiminnassaan. Usein voi kuitenkin tulla käytännön ongelmia, kuten esimerkiksi kameroiden puute. Toinen ohjaajista sanoi, että täytyisi enemmän toteuttaa tämänlaista prosessitoimintaa, jossa olisi selkeästi alku ja loppu. Hänen mielestään se voisi olla antoisaa, vaikka toteuttaminen voisi olla myös raskasta. Hän pohti myös, että joskus toimintaa suunniteltaessa tulee mietittyä liian vaikeasti.

Lopuksi kiitin kaikkia osallistumisesta opinnäytetyöni toteutukseen. Eräs ryhmäläisistä oli käynyt poimimassa minulle kukkia toimintakeskuksen pihasta. Tunnelma oli hieman haikea, mutta samalla olin erittäin tyytyväinen prosessiin, sekä erittäin kiitollinen ohjaajille, jotka auttoivat sen toteutuksessa.

6.2 Tuotettu ohje valokuvaamiseen

Opinnäytetyön loppuun olen koonnut liitteeksi ohjeen kehitysvammaisten kanssa valokuvaamiseen (Liite 1). Ohjeessa tuon esille huomioon otettavia asioita valokuvaamiseen liittyen, sekä siitä mahdollisesti saatavia hyötyjä. Ohje syntyi valokuvausprosessissa tekemiäni havaintojen ja päätelmien pohjalta.

7 PÄÄTELMÄT JA ARVIOINTI

Opinnäytetyöni tavoitteena oli toteuttaa mielekästä, sekä asiakkaiden osallisuutta ja itsemääräämistä tukevaa toimintaa valokuvaamisen avulla. Halusin myös selvittää, millainen tämä prosessi olisi käytettävänä kyseisen asiakasryhmän kanssa. Prosessin tuloksena syntyi valokuvanäyttely, missä esittelimme tuotokset, sekä valokuva-albumit, joissa on kaikki asiakkaiden ottamat valokuvat prosessin aikana. Opinnäytetyön varsinaiseksi tuotokseksi syntyi ohje, joka kertoo valokuvauksen hyödyistä ja huomioon otettavista asioista valokuvatessaan kyseisen asiakasryhmän kanssa.

Koen, että saavutin opinnäytetyöni tavoitteet. Prosessin aikana saatujen havaintojen, sekä palautekeskustelun perusteella asiakkaat olivat kokeneet työskentelyn mielekkääksi ja yksi heistä löysi työskentelystä itsellensä mieluisan harrastuksen ja haluaisi jatkaa sitä. Myös ohjaajat olivat kiinnostuneita valokuvaamisesta ja kokivat sen olleen hyödyllistä asiakkaiden osaamisen korostamiseksi sekä heidän omatoimisuuden tukemiseksi.

Prosessin edetessä huomasin, kuinka valokuvauksen kautta opin tuntemaan ryhmän jäseniä paremmin. Kävimme jatkuvaa keskustelua samalla, kun valokuvasimme. He osasivat nimetä asioita, mitä kuvaavat tai mitä kuvissa esiintyy. Oli helppoa lähteä rakentamaan keskustelua valokuvien avulla, sekä huomasin, että ryhmäläiset uskaltautuivat keskustelemaan kanssani paljon rohkeammin kuvauspäivinä, kuin tutustumiskerroilla.

Pitkin prosessia huomasin asioita, joita olisin voinut suunnitella paremmin. Esimerkiksi toisten ohjaajien havainnoinnin kerääminen oli aluksi hyvin niukkaa. Tajusin vasta toisella valokuvauskerralla, että voisin kerätä heiltä kirjallisen havainnoinnit. Toiminta olisi myös voinut olla vielä asiakaslähteisempää, esimerkiksi jos asiakkaat olisivat itse saaneet valita valokuva näyttelyssä esitellyt otokset.

Asiakkaiden työskentelyssä oli nähtävissä merkittävää kehitystä prosessin edetessä. Heidän avun tarpeensa kameran käytössä väheni ja he osasivat ensimmäisen valokuvauskerran jälkeen rohkeammin ilmaista, mitä he haluavat kohteissa kuvata. Mitä enemmän valokuvauspaikoilla oli näköärsykeitä, sitä enemmän he halusivat kuvata. Huomasin tärkeäksi käydä aika ajoin kamerasta asiakkaiden kanssa läpi otettuja kuvia. Näin toiminta ikään

kuin konkretisoitui heille. Huono sää näytti vähentävän motivaatiota työskentelyyn.

Haastattelin Neil Gibsonia opinnäytetyöhöni. Hän työskentelee sosiaalityön opettajana Robert Gordon University:ssä ja hän käyttää paljon terapeuttista valokuvausta työssään. Halusin haastatella häntä ja verrata omia päätelmiäni hänen päätelmiin. Vertasimme tekemiämme prosesseja ja niistä tehtyjä johtopäätöksiä. Havaitimme, että molemmat ovat huomanneen valokuvaamisen ja valokuvien synnyttävän paljon vuorovaikutusta, jota ei välttämättä syntyisi ilman niitä. Olimme molemmat huomanneet myös sen, että asiakkaat ikään kuin voimaantuvat siitä, että prosessissa he saavat itse päättää ja viedä toimintaa eteenpäin.

Haastattelin myös harjoitteluni ohjaajaa, Allan Finnieta. Hän työskentelee Create Aberdeen –nimisessä organisaatiossa. Create Aberdeen on voittoa tavoittelematon hyväntekeväisyys järjestö (Create Aberdeen n.d.), joka toimii päivätoimintakeskuksena kehitysvammaisille. Finnie toimii itse päivätoimintakeskuksen valokuvausryhmän ohjaajana. Halusin haastatella häntä ja kysellä hänen näkemyksiään valokuvaamisen käytöstä kehitysvammaisten kanssa. Hän kertoi, kuinka heidän asiakkaissaan on nähtävissä hurjaa kehitystä valokuvaamisessa ja valokuvien suunnittelussa vuosien varrella. Monet heidän asiakkaat ovat saaneet valokuvauksesta myös vapaa-ajan harrastuksen.

Haastattelujen pohjalta voi huomata, että omista päätelmissäni on hyvin paljon samanlaisia piirteitä kuin haastateltavien kertomuksissa. Valokuvaamisesta ja valokuvien tarkastelusta on selvästi paljon hyötyä siitä pitävälle ja sen avulla voidaan kehittää asiakkaan taitoja sekä asiakkaan ja ohjaajan välistä suhdetta.

8 POHDINTA

Olin hyvin jännittynyt ensimmäisillä tutustumiskerroilla ja valokuvauskerroilla. Arvelen syynä olevan ryhmänohjauskokemukseni vähyyden. Olin aluksi huolissani siitä, että en saisi riittävästi aineistoa havainnoimalla. Huomasin kuitenkin prosessin edetessä, että sain itsevarmuutta omaan tekemiseeni ja ohjaukseen. Opinnäytetyön toiminnallisten osuuksien suunnittelu ja toteutus oli minulle hyvin mielekästä. Huomasin prosessin edetessä myös itsessäni kehitystä siinä, miten ohjaan, avustan ja annan ohjeita asiakkaille.

Opinnäytetyön toteutuksessa ja havainnoinnissa minulle oli hyötyä työkokemukseni kehitysvammaisten kanssa. Kiinnitin paljon huomioita heidän ele- ja kehonkieleen, josta tiesin kokemusteni pohjalta saavan paljon irti

kun haluaa selvittää yksilön tuntemuksia ja olotilaa. Arvelen, että jos asiakkaat olisivat olleet minulle ennestään tuttuja, olisin saanut enemmän aineistoa.

Koen, että tällaisesta prosessista voivat hyötyä muutkin, kuin vain toimintaan osallistuneet asiakkaat ja ohjaajat. Omaiset, hoitajat, ohjaajat ja muut asiakkaan kanssa työskentelevät ammattilaiset voivat hyödyntää valokuvia esimerkiksi kommunikoinnissa tai asiakkaan arkeen tutustumisessa. Mielestäni valokuvaamista olisi hyvä hyödyntää kehitysvammaisten kanssa tehdyssä työssä. Valokuvaaminen mahdollistaa asiakkaille yhdessä oloa ja tekemistä, sekä voi tukea heidän omatoimisuuttaan ja toimintakykyään.

Kuten teoriaosuudessa käy ilmi, joskus kehitysvammaisten kanssa työskennellessä heidän tarpeensa ja halunsa voivat jäädä tuntemattomiksi vähäisen kommunikoinnin tai itseilmaisun haastavuuden takia. Pysin prosessin toteutuksessa selvittämään asiakkaiden haluja sekä mielenkiinnonkohteita, mutta uskon silti osan jääneen huomaamatta. Tämä sai minut pohtimaan, miten olisin saanut toiminnastani vielä asiakaslähtoisempää. Koska toimintaan osallistuneet asiakkaat kommunikoivat lähinnä yksittäisillä sanoilla tai lyhyin lausein, oli välillä vaikeaa saada heiltä palautetta tai tarkeksia.

Koen opinnäytetyön suunnittelun ja toteuttamisen kehittäneen minua ammatillisesti ja vahvistaneen ajatustani siitä, että haluan työskennellä tulevaisuudessa kehitysvammaisten kanssa. Heidän kanssaan tehty työ on mielestäni aina antoisaa ja tämä opinnäytetyö todisti sen, että täytyy rohkeasti uskaltaa kokeilla uutta. Tulisi poistua omalta mukavuusalueelta ja ottaa epäonnistumiset mahdollisuutena kehittyä.

LÄHTEET

Airaksinen, R., Ala-Vannesluoma, T., Karkkulainen, M., Kastu, R. & Pirhonen, P. (2015). *Toimii! Hoitajan opas luoviin menetelmiin*. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy

Arvio, M. & Aaltonen, S. (2012) *Kehitysvammainen potilaana*. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy

Create Aberdeen (n.d.) Haettu 10.11.2017 osoitteesta <http://www.createaberndeen.org/>

Kaski, M., Manninen, A. & Pihko, H. (2012). *Kehitysvammaisuus*. Helsinki: WSOY oppimateriaalit Oy.

Kehitysvammaliitto (2016). Kehitysvammaisuus. Haettu 20.10.2017 osoitteesta <http://www.kehitysvammaliitto.fi/kehitysvammaisuus/>

Laine, T., Hyväri, S. & Vuokila-Oikkonen, P. (2010). *Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 1977/519. Haettu 20.11.2017 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1977/19770519#L3a>

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987/380. Haettu 1.5.2017 osoitteesta <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870380>

Launonen, K. (1996) Kehitysvammaisuuteen liittyviä kielen ja kommunikoinnin piirteitä. Teoksessa K. Launonen & A. Korpijaakko-Huuhka (toim.) *Kommunikoinnin häiriöt – Syitä, ilmenemismuotoja ja kuntoutuksen perusteita*. Tampere: Tammer-Paino Oy, 143 – 166

Malm, M., Matero, M., Repo, M. & Talvela, E. (2006). *Esteistä mahdollisuuksiin – Vammaistyön perusteet*. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit

Savolainen, M. (2008). *Maailman ihanin tyttö*. Helsinki: Blink Entertainment Oy.

Phototherapy-centre. (n.d.) Therapeutic photography. Haettu 15.9.2017 osoitteesta <https://phototherapy-centre.com/therapeutic-photography/>

THL (2017a). Hyvinvointi- ja terveyserot. Osallisuus. Haettu 27.4.2017 osoitteesta <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus>

THL (2017b). Vammasipalvelujen käsikirja. Kehitysvammaisen henkilön toimintakyvyn arviointi. Haettu 20.10.2017 osoitteesta <https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/palvelujen-jarjestamisprosessi/palvelutarpeen-selvittaminen/kehitysvammaisen-henkilon-toimintakyvyn-arviointi>

Vernerinet (2017). Itsemääräämisoikeus ja lainsäädäntö. Haettu 24.11.2017 osoitteesta <http://verneri.net/yleis/itsemaaraamisoikeus-ja-lainsaadanto>

Vernerinet (n.d.). Kehitysvammaisuus. Haettu 15.4.2017 osoitteesta <http://verneri.net/yleis/kehitysvammaisuus>

Vilka, H. & Airaksinen, T. (2003). *Toiminnallinen opinnäytetyö*. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy

Voimauttava valokuva (n.d.). Voimauttavan valokuvan menetelmä. Haettu 18.10.2017 osoitteesta <http://www.voimauttavavalokuva.net/menetelma.htm>

Haastattelut:

Gibson, N. (2017). Haastattelu 2.11.2017. Haastattelijana Miia Salonen

Finnie, A. (2017). Haastattelu 26.10.2017. Haastattelijana Miia Salonen

Ohje valokuvaamiseen kehitysvammaisten asiakkaiden kanssa

Miia Salonen
Hämeen ammattikorkeakoulu
Syksy 2017

Huomioon otettavaa:

- **Omat kamerat**, jotka ovat mielellään helppokäyttöisiä. Sen avulla vältetään odottelua ja ennaltaehkäistään mahdollista turhautumista.
- **Esteettömyys**. Jos ryhmässä on esimerkiksi näkövammaisia tai pyörätuolin avulla liikkuvia. Olisi hyvä myös ottaa yhteyttä etukäteen kuvauskohteeseen ja ilmoittaa tulosta, jos kuvauskohde on esimerkiksi kauppa tai museo. Näin vältetään tilanteelta, jossa täytyisi poistua kesken valokuvaamisen.
- **Non-verbaalinen viestintä**. Kommunikointi voi usein olla suurimaksi osaksi elekieltä. On hyvä seuraila asiakkaiden ilmeitä ja eleitä, jos sanallinen kommunikointi on haasteellista.
- **Ympäristön olosuhteet**. Huonot puitteet tai sääolosuhteet voivat vaikuttaa motivaatioon tai valokuvaamisen onnistumiseen.
- **Harjoitukset**. Olisi hyvä etukäteen orientoitua tulevaan toimintaan. Esimerkiksi erilaiset valokuvaharjoitukset voivat tukea valokuvausprosessia. Tällaisia harjoituksia voisivat olla esimerkiksi valokuvien yhdessä tarkastelua tai kuvakorteista/valokuvista valittavia mielekkäitä kuvia ja niistä puhuminen.
- **Ohjeiden antaminen selkeästi**. Selkeät ja ymmärrettävät ohjeet helpottavat työskentelyä. Jos ohjeistaminen jää vajaaksi tai liian vaikeaksi, se voi vaikuttaa negatiivisesti motivaatioon ja halukkuuteen osallistua toimintaan.

- **Mitä halutaan kuvata?** Anna asiakkaalle mahdollisuus valita, halutaanko kuvata vai olla kuvattavana. Omat kuvat koetaan usein tärkeiksi.
- **Prosessin järkevä eteneminen.** Olisi hyvä, että prosessilla olisi selkeä alku ja loppu. Alku voisi koostua harjoittelusta, sitten siirtyä valokuvaamaan ja päättää prosessi esimerkiksi valokuvanäyttelyyn tai valokuva-albumin kokoamiseen.
- **Toiminnan konkretisoiminen.** Olisi hyvä käydä valokuvauskertojen päätteeksi asiakkaan kanssa läpi otettuja kuvia. Myös jokin muisto prosessista, esimerkiksi valokuva-albumi, voi olla hyvin merkityksellinen.

Hyötyjä valokuvaamisesta:

- **Kommunikoinnin väline.** Valokuvaamisen ja valokuvien läpikäynnin avulla saattaa syntyä keskustelua, jota ei muuten syntyisi.
- **Mielekästä toimintaa.** Valokuvaamisesta voi saada itselle mieluisan harrastuksen.
- **Heidän näkökulmansa.** Valokuvat mahdollistavat maailman näkemisen heidän näkökulmastaan.
- **Osaamisen esille tuominen.** Valokuvaaminen mahdollistaa oman osaamisen esille tuomista, sekä saattaa synnyttää onnistumisen kokemuksia. He pääsevät luomaan itsellensä päämäärän ja lähteä tavoittelemaan sitä.
- **Osallisuuden ja itsemääräämisen edistäminen.** Tällaisen prosessin avulla voi tukea asiakkaan osallisuutta ja itsemääräämistä antamalla hänelle mahdollisuus osallistua prosessin suunnitteluun ja toteutukseen.
- **Yhdessä tekemistä.** Jos valokuvaamista tehdään ryhmässä, se voi edistää yhdessä tekemistä ja antaa osallistujalle yhteenkuuluvuuden tunteen.
- **Ihmisen arki tutuksi.** Valokuvaamisen yhteydessä voi saada selville paljon ihmiselle tärkeistä asioista tai esimerkiksi hänen arkirutiineistaan.
- **Omatoimisuuden tukeminen.** Jos valokuvaaminen osoittautuu mielekkääksi ja asiakas on motivoitunut, se voi tukea tai jopa parantaa asiakkaan omatoimisuutta toimintaa kohtaan.